

2020



ЗВІТ

ПРО РОБОТУ ПРАВЛІННЯ  
ТА ВИКОНАВЧОЇ ДИРЕКЦІЇ  
АСОЦІАЦІЇ МІСТ УКРАЇНИ

# АСОЦІАЦІЯ МІСТ УКРАЇНИ



Асоціація міст України (АМУ) – це найавторитетніша в Україні недержавна організація, що представляє позицію та захищає права місцевого самоврядування. АМУ була створена у 1992 році. Асоціація міст України має статус Всеукраїнської відповідно до Закону України «Про асоціації органів місцевого самоврядування».



**Голова Асоціації міст України**  
**Київський міський голова**  
**Віталій Кличко**

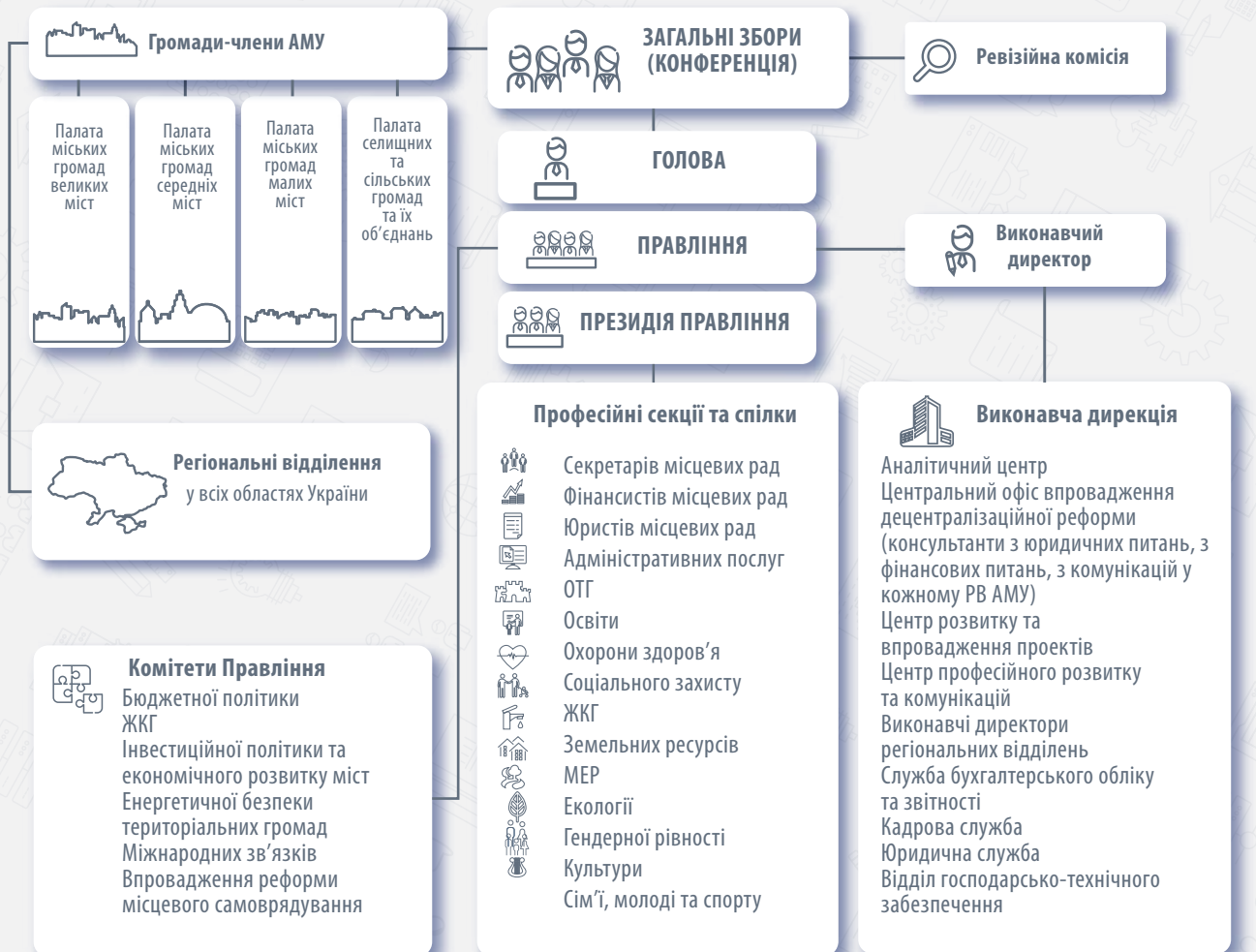


**Виконавчий директор**  
**Асоціації міст України**  
**Олександр Слобожан**



\*за рік кількість членів зростає на 31

## СТРУКТУРА АМУ



# ДІЯЛЬНІСТЬ АМУ У 2020 РОЦІ

## Політичний діалог

АМУ представляє та відстоює інтереси місцевого самоврядування в політичному діалозі на центральному та регіональному рівнях

### Представники АМУ взяли участь у:



**52** засіданнях Уряду  
**66** засіданнях Урядових комітетів



**72** засіданнях парламентських Комітетів

### АМУ провела:



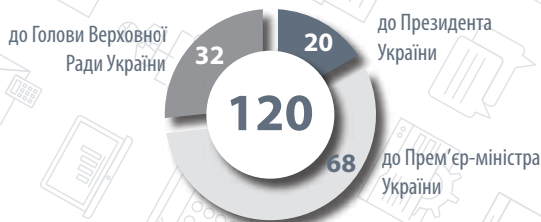
**5** регіональних платформ з політичного діалогу у сфері місцевого самоврядування за участі **15** народних депутатів

### АМУ подала до центральних органів влади:

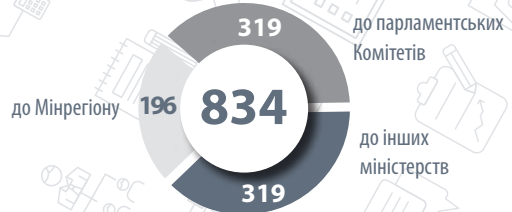


**120** звернень на захист інтересів громад  
**834** пропозицій з вирішення проблемних питань ОМС

### Звернення АМУ до перших осіб держави



### Пропозиції АМУ щодо розв'язання проблем ОМС



## ЗАВДЯКИ ДІЯМ АМУ

- ▶ Завдяки діям АМУ у бюджетному процесі загалом у 2020 році збережено для всіх територіальних громад **155 млрд грн** та залучено додатковий ресурс на 2021 рік в обсязі **56,8 млрд грн**
- ▶ Прийнято **4 закони**: **зміни до бюджетного кодексу** (закріплення за громадами 60% ПДФО, переведення на прямі бюджетні відносини всіх новостворених громади; збереження на постійній основі акцизу на пальне), **виборчий кодекс** (самовисування сільських, селищних, міських голів, зменшення застави у 9 разів); **зміни до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»** (дистанційне проведення засідань ради та виконкому, процедури реорганізації, публічного та майнового правонаступництва); **зміни до Закону України «Про житлово-комунальні послуги»** (спрощення укладання договорів на комунальні послуги, обслуговування внутрішньобудинкових газових мереж)
- ▶ Прийнято **231 урядове рішення**, що позитивно впливає на розвиток місцевого самоврядування, сприяє посиленню спроможності громад

## Законопроектна та аналітична діяльність



**527** експертних висновків до проектів НПА (**214** експертних висновків та **313** офіційних погоджень)  
Подано **317** пропозицій до проектів них  
**2427** проектів урядових рішень проаналізували експерти АМУ  
**185** проектів НПА були розроблені АМУ або за участі АМУ

АМУ спільно з органами місцевого самоврядування розробила та впроваджує **9 галузевих стратегій реформ**



ЗЕМЕЛЬНІ  
РЕСУРСИ



ОСВІТА



МІСЦЕВИЙ  
ЕКОНОМІЧНИЙ  
РОЗВИТОК



СОЦІАЛЬНИЙ  
ЗАХИСТ



ЖИТЛОВО  
КОМУНАЛЬНЕ  
ГОСПОДАРСТВО



ОХОРОНА  
ЗДОРОВ'Я



АДМІНІСТРАТИВНІ  
ПОСЛУГИ



МІСЦЕВІ  
ФІНАНСИ



СЕКРЕТАРІ  
МІСЦЕВИХ  
РАД



## Організаційна діяльність

Через карантинні обмеження, пов'язані з загрозою поширення COVID-19, з кінця березня масштабні засідання АМУ не проводилися, а інші заходи було переведено у формат онлайн відео.



### У традиційному форматі:

**3** засідання фахових Секцій АМУ  
– **132** учасника  
**29** практикумів в РВ АМУ  
– **584** учасники  
Національний прес-клуб реформ  
– **120** учасників



### У форматі онлайн відео:

**300** онлайн заходів в РВ АМУ  
(практикуми, платформи, консультації, семінари)  
**9** відео конференцій з представниками  
Центральних органів влади, **82** тис. переглядів.  
**11** вебінарів, до яких онлайн долучилися  
**40,5** учасників, перегляди відео **133** тис.

### Меморандуми та Угоди

Протягом 2020 року АМУ підписала меморандуми про співпрацю з:

- ▶ Всеукраїнською аеро-геодезичною асоціацією
- ▶ Центром соціологічних досліджень «АКТИВ-ГРУП»
- ▶ Координаційним центром з надання правової допомоги при Міністерстві юстиції України
- ▶ Державною службою України з питань геодезії, картографії та кадастру
- ▶ ГО «Germanwatch e.V.», ГО «Центр екологічних ініціатив «Екодія» та ГО «Луганський обласний правозахисний центр «Альтернатива»
- ▶ ГО «Школа енегроєфективності»



## Професійний розвиток та обмін досвідом



**92** практикуми в РВ АМУ:

**29** традиційних - **584** учасники

**63** онлайн – **2082** учасники, **43** тис. переглядів відео

**1** практикум з галузевої законотворчості та адвокати спільно з Апаратом ВРУ – **33** учасники



**9** дистанційних курсів – **28 000** слухачів:

**5** - на платформі «Прометеус» з проєктного менеджменту, ефективного бюджетного процесу, гендерного бюджетування, створення інституцій місцевого економічного розвитку та навчання депутатів місцевих рад) – більше **27000** слухачів та слухачок

**4** – на платформі Острозької академії (розвиток бізнесу в ОТГ, діалог в громаді, енергоменеджмент, культура) – **819** слухачів



**7** регіональних візитів  
«Маршрути успіхів» -  
**133** учасники



**1** онлайн-опитування членів АМУ з питань децентралізації



**2** КНИГИ  
УСПІХІВ



Платформа на сайті АМУ з обміну досвідом громад у протидії COVID-19 – **500** практик

## Правова та консультативна допомога

### Методичні посібники



- ▶ Практичний посібник з питань передачі земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності у комунальну власність
- ▶ Практичний посібник АМУ для громад, 5 модулів (Типовий статут громади, Процедурні питання, Організація роботи рад, Алгоритм дій з реорганізації, Стратегічне планування)
- ▶ Налаштування дистанційної роботи посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад

**4980**

з бюджетних питань

**10093**

консультацій  
для ОМС

**1027**

з питань  
МЕР

**4086**

з правових питань

# Сприяння місцевому економічному розвитку

## Шість хабів місцевого економічного розвитку

**ХАБ 1**

- Закарпатська обл.
- Львівська обл.
- Івано Франківська обл.
- Чернівецька обл.

**ХАБ 2**

- Рівненська обл.
- Волинська обл.
- Житомирська обл.

**ХАБ 3**

- Тернопільська обл.
- Вінницька обл.
- Хмельницька обл.

**ХАБ 4**

- Київська обл.
- Полтавська обл.
- Черкаська обл.
- Чернігівська обл.

**ХАБ 5**

- Харківська обл.
- Луганська обл.
- Сумська обл.
- Донецька обл.
- Дніпропетровська обл.

**ХАБ 6**

- Запорізька обл.
- Миколаївська обл.
- Одеська обл.
- Херсонська обл.
- Кіровоградська обл.

## Інкубатор спроможних громад



Громади залучили **130,7** млн євро інвестицій



Створено **411** робочих місць



**335** громад в ACSMC  
Розробляється ACSMC 2.0



За кошти ДФРП громади реалізують **461** проект, на **4,9** млрд грн, половина з яких – в рамках Програми Президента України «Велике будівництво».



За підсумками конкурсного відбору проектів регіонального розвитку, які можуть реалізовуватися за рахунок коштів державного бюджету, отриманих від Європейського Союзу – 21 проект органів місцевого самоврядування отримає **220** млн грн.

## Інформаційна політика



### Співпраця зі ЗМІ

Національний прес-клуб реформ для **100** регіональних ЗМІ

**15** прес-конференцій щотижневі прес-новини, гарячі розсилки (**300** адресатів)

**2** прес-тури для **37** журналістів регіональних ЗМІ (до карантину)

### Центральні ЗМІ

**61** телеефірів

**6** радіоефірів

**1952** згадки у матеріалах

друкованих та електронних ЗМІ

**75** публікацій про АМУ

### Регіональні ЗМІ

**1355** телеефірів, **7500** публікацій



### Офіційний сайт АМУ

[www.auc.org.ua](http://www.auc.org.ua)



### Офіційна ФБ сторінка АМУ

**14 700** фоловерів



### ФБ акаунт Пульс:

**Децентралізаційний марафон**

**5 800** підписників



### Офіційний канал на ЮТУБ -

більше **1500** відео

## Видання АМУ



## Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків



1 засідання Секції Асоціації міст України з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків (35 учасників).

Конкурс гендерних ініціатив: 13 проєктів переможців, бюджет 1 млн грн

84 громади підписали Європейську Хартію рівності підписали жінок і чоловіків

Онлайн-опитування представників 839 громад-членів АМУ з питань впровадження гендерної політики на місцевому рівні



Збірка кращих практик з гендерної рівності на місцевому рівні

2 онлайн-курси «Гендерний підхід на місцевому рівні» та «Гендерно орієнтоване бюджетування»

6 громад розробили гендерні паспорти за сприяння АМУ



Сайт РІВНІ МОЖЛИВОСТІ  
[www.gender.auc.org.ua](http://www.gender.auc.org.ua)

## Міжнародна діяльність



Членство у РЕМР (з 2002 року)



Співпраця з національними асоціаціями Молдови, Грузії, Білорусії, Франції, Іспанії, Ізраїлю, Хорватії, Польщі, Литви, Канади, Норвегії, Словаччини, Чехії, мережею асоціацій місцевих органів влади Південного Сходу Європи (NALAS)

У 2020 році підписано меморандум про співпрацю з: Секретаріатом Коаліції столичних міст Америк проти кліматичних змін

Партнерство: АМР США, Уряд Канади, ЮНІСЕФ, ПРООН, Представництво ЄС в Україні, Рада Європи, КМРВ РЄ, Угода мерів, ОЕСР, ОБСЄ, Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ), програма ЄС «U-LEAD з Європою»

## Проекти міжнародної технічної допомоги, які Асоціація міст України впроваджувала у 2020 році:



АСОЦІАЦІЯ МІСТ УКРАЇНИ  
СПІЛЬНИМИ ЗУСИЛЛЯМИ

«Розробка курсу на зміцнення місцевого самоврядування в Україні» (ПУЛЬС) за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку



FCM

Canada

«Партнерство для розвитку міст ПРОМІС» (ПРОМІС) спільно з Федерацією канадських муніципалітетів за підтримки Уряду Канади



«Посилення демократії та довіри на місцевому рівні в Україні» спільно з Конгресом місцевих та регіональних влад Ради Європи



giz



«Енергоефективність у громадах II. Мережі енергоменеджерів» спільно з Німецьким товариством міжнародного співробітництва (GIZ) та профінансовано Урядом Федеративної республіки Німеччини (утворено 3 мережі енергоменеджерів: Дніпропетровська, Житомирська, Івано-Франківська обл.)



giz

«Налагодження якісного співробітництва міських (міста обласного значення) та сільських, селищних територіальних громад» спільно з Німецьким товариством міжнародного співробітництва (GIZ) та профінансовано Урядом Федеративної Республіки Німеччини і Європейським Союзом



Асоціація міст України дякує міжнародним партнерам за співпрацю та підтримку діяльності, спрямовану на поглиблення демократії, впровадження реформ та розвиток українських громад



# РЕЗУЛЬТАТИ ДІЙ АМУ ІЗ ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ ГРОМАД У БЮДЖЕТНОМУ ПРОЦЕСІ

Найважливіше завдання Асоціації міст України – представлення та захист інтересів територіальних громад у діалозі з центральною владою. АМУ активно долучається до законотворчого процесу, співпрацюючи з парламентськими Комітетами та безпосередньо з народними депутатами, бере участь у засіданнях Уряду з правом дорадчого голосу у питаннях, що стосуються місцевого самоврядування, співпрацює з органами виконавчої влади на центральному та регіональному рівнях через різноманітні робочі групи. Аналітики та експерти Асоціації аналізують проекти нормативно-правових актів, готують висновки щодо їх можливого впливу на місцеве самоврядування, розробляють пропозиції до законодавства, проводять опитування громад.

## I. РЕЗУЛЬТАТИ ДІЙ АМУ ДЛЯ ЗБЕРЖЕННЯ РЕСУРСІВ БЮДЖЕТІВ ГРОМАД У 2020 РОЦІ

### 155 млрд грн збережено загалом для всіх територіальних громад:

**1** У квітні 2020 року під час доопрацювання змін до Держбюджету-2020 (Закон № 553-IX) у зв'язку із створенням Фонду боротьби з COVID-19 **збережено 51,03 млрд грн:**

**6,0 млрд грн** - надходження роздрібного акцизу на пальне;

**9,0 млрд грн** - не допущено списання з місцевих бюджетів заборгованості за середньостроковими позиками 2009–2014 років;

**22,2 млрд грн** - субвенція на дороги місцевого значення;

**4,9 млрд грн** - кошти Державного фонду регіонального розвитку;

**1,0 млрд грн** - субвенція на проведення місцевих виборів;

**1,7 млрд грн** - субвенція на соціально-економічний розвиток окремих територій;

**2,2 млрд грн** - субвенція на соцзахист окремих категорій педагогічних працівників;

**2,5 млрд грн** - субвенція на програму «Спроможна школа для кращих результатів»;

**1,06 млрд грн** - субвенція на НУШ;

**100 млн грн** - субвенція на створення навчально-практичних центрів ПТО;

**150 млн грн** - субвенція на будівництво та ремонт палаців спорту;

**200 млн грн** - субвенція на будівництво та ремонт спортивних басейнів.

Окрім того, у Законі № 553-IX передбачено, що на період дії карантину або обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19) підприємства централізованого водопостачання та водовідведення, виробники теплової енергії, зокрема комунальної форми власності, звільняються від пені та штрафних санкцій постачальників електричної енергії та природного газу.

**2** Завдяки поновленню оподаткування платою за землю та податком на нерухоме майно за квітень 2020 року (Закон № 540-IX) – **збережено 3,15 млрд грн.**

Також цим Законом надано право органам місцевого самоврядування оперативно приймати рішення про внесення змін до рішень про встановлення місцевих податків та зборів **в частині зменшення ставок єдиного податку.**

**3** Не допущено щомісячні втрати бюджетів місцевого самоврядування **600 млн грн** через недоотримання надходжень ПДФО - у Закон № 591-IX (законопроект № 3329-д у редакції до другого читання) включено норму, яка дозволяє через механізм грошової компенсації з державного бюджету комплексно вирішити питання підтримки медичних працівників та не допустити втрат ПДФО місцевих бюджетів.

Цей Закон надав органам місцевого самоврядування право оперативно приймати рішення про внесення змін до рішень про встановлення місцевих податків та зборів **в частині зменшення ставок плати за землю, та/або податку на нерухоме майно щодо об'єктів нежитлової нерухомості.**

**4** Збережено для місцевих бюджетів **76,0 млрд грн** завдяки відхиленню законопроектів щодо зменшення ставок ПДФО та/або надання пільг з ПДФО для окремих категорій громадян (*відхилено 11 законопроектів – № 2758-1, № 3076, № 3302, № 3302-1, № 3311, № 3311-1, № 3329, № 3329-1, № 3329-2, № 3379 та № 3331*).

**5** Попереджено покладання на бюджети громад додаткових видатків:  
**5,0 млрд грн** в рік через розширення переліку категорій громадян, які мають право на пільговий проїзд (*повернуто на доопрацювання законопроекти №2430, №3240-1, №2594*);  
**3 млрд грн** на утримання додаткових працівників соціальної сфери (*виключено відповідні норми із постанови Уряду від 01 червня 2020 року № 587*).

**6** Попереджено перерозподіл на користь Державного бюджету **0,7 млрд грн** коштів місцевих бюджетів, що надійшли як відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва (*законопроект Держгеокадастру так і не зареєстровано у Парламенті*).

**7** Не допущено **5 млрд грн** втрат місцевих бюджетів через надання 100% пільги по платі за землю для залізниць (*відхилено поправки 2065 та 2066 до законопроекту № 1210 – Закон № 466-IX*).

**8** Збережено **9,3 млрд грн** завдяки недопущенню покладання на місцеві бюджети обов'язку забезпечувати збільшення компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги з догляду (*відхилено законопроекти № 2587, № 3244 та № 3244-1*).

**9** Відновлено **1,26 млрд грн** видатків на місцеві вибори, що були зменшені через формування Фонду боротьби з COVID-19 (*внесено відповідні зміни до Держбюджету Законом № 757-IX*), хоча Уряд пропонував покласти ці видатки на бюджети громад.

## **5,6 млрд грн додатково залучено до бюджетів місцевого самоврядування:**

- ▶ забезпечено спрямування **2 млрд грн** з резервного фонду Держбюджету-2020 на реалізацію заходів з нейтралізації негативних наслідків повені в західних областях України, що виникла у червні 2020 року (*внесено відповідні зміни до Держбюджету Законом № 746-IX*);
- ▶ забезпечено виділення **325,7 млн грн** субвенції на фінансування лікування хворих на цукровий діабет препаратами інсуліну (*постанова Уряду від 09 вересня 2020 р. №794*);
- ▶ виділено додатково **3,3 млрд грн** освітньої субвенції на придбання шкільних автобусів (*розпорядження Уряду від 16 грудня 2020 р. № 1570-р*).

## **Прийнято низку рішень, що чинять позитивний вплив на бюджети громад:**

- ▶ поновлено оподаткування податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, та платою за землю об'єктів оподаткування, що розташовані на лінії зіткнення (*Закон № 466-IX*);



- ▶ вперше запроваджено зарахування до місцевих бюджетів земельного податку за земельні ділянки, що використовуються платниками єдиного податку першої-третьої груп (ФОПами) для провадження господарської діяльності з надання земельних ділянок та/або нерухомого майна на таких земельних ділянках в оренду (*Закон №466-IX*);
- ▶ закріплено обов'язок подання органами Державної податкової служби органам місцевого самоврядування податкової звітності за платниками-юридичними особами (*Закон № 466-IX*);
- ▶ збільшено базову капітаційну ставку за обслуговування одного пацієнта на 51,12 грн (8,5%): із 600,48 грн на рік (термін дії з 1 січня до 31 жовтня 2020 року) до 651,6 грн на рік (термін дії з 1 до 31 грудня 2020 року) (*постанова Уряду від 29 жовтня 2020р. № 1108*);
- ▶ розширено напрямки використання субвенції «Нова українська школа» – дозволено використовувати кошти на закупівлю засобів захисту учасників освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти під час карантину (*постанова Уряду від 21 жовтня 2020 р. № 984*).

## II. РОЛЬ АМУ У ЗАВЕРШЕННІ ДРУГОГО ЕТАПУ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

АМУ веде постійний діалог з Парламентом та Урядом, захищаючи здобутки реформи місцевого самоврядування та право громад розпоряджатися ресурсами, що дозволить забезпечити якісні публічні послуги для жителів та місцевий економічний розвиток.

Саме з цією метою АМУ розробила законопроект «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України» №3614, покликаний законодавчо закріпити другий етап фінансової децентралізації, та заручилася підтримкою народних депутатів. Його прийняття (Закон №907-IX від 17.09.2020 р.) є вкрай важливим для громад, оскільки вони опинилися у нових умовах після проведення місцевих виборів на новій територіальній основі. Цим Законом збережено та розширено ресурсну базу бюджетів усіх територіальних громад шляхом переходу до дворівневої концепції місцевого самоврядування «громада-область», тобто передбачено:

- ▶ **надання громадам права вільно в межах повноважень розпоряджатися власними фінансовими ресурсами;**
- ▶ **розмежування доходів і видатків між бюджетами громад та районів;**
- ▶ **встановлення доходів і видатків для новоутворених сільських, селищних, міських територіальних громад в обсягах, які були у міст обласного значення та ОТГ.**

## III. РЕЗУЛЬТАТИ ДІЙ АМУ В БЮДЖЕТНОМУ ПРОЦЕСІ 2021 РОКУ

**153,0 млрд грн залучено та збережено на 2021 рік для всіх територіальних громад**

25 грудня 2020 року Президент України підписав Закон України «Про Державний бюджет України на 2021 рік» та Закон «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України», схвалені Парламентом 15 грудня.

Для забезпечення врахування інтересів місцевого самоврядування Асоціація міст України брала активну участь у підготовці та доопрацюванні законопроекту про Держбюджет-2021 та змін до Бюджетного кодексу на всіх стадіях їх розгляду. Завдяки активним діям АМУ вдалося відстояти законодавчі положення, які забезпечать додаткові надходження до бюджетів територіальних громад, та відхилити багато пропозицій, які б чинили негативний вплив на бюджетне забезпечення місцевого самоврядування.

В результаті АМУ **залучила** до бюджетів громад додатковий ресурс **56,8 млрд грн** та не допустила втрат місцевих бюджетів в обсязі **96,2 млрд грн** на 2021 рік.

## **56,8 млрд грн залучено:**

**збільшено на 20,5 млрд грн** (+26 % у порівнянні з 2020 роком) освітню субвенцію, яка передбачена в обсязі 99,6 млрд грн;

**збільшено на 34,6 млрд грн** (+ 39 % у порівнянні із 2020 роком) обсяг програми державних гарантій медичного обслуговування населення;

**вперше передбачено субвенції:**

**1 млрд грн** - для закладів загальної середньої освіти на боротьбу з COVID-19;

**231 млн грн** - на розвиток мережі ЦНАПів;

**500 млн грн** - на заходи з підвищення доступності широкосмугового Інтернету в сільській місцевості.

## **96,2 млрд грн збережено:**

**56,7 млрд грн** - не допущено покладання на бюджети громад додаткових видатків з підвищення зарплати педпрацівникам дошкілля та позашкілля (33,7 млрд грн) та педпрацівникам середньої освіти (23 млрд грн) (завдяки відтермінуванню на рік дії постанови Уряду від 10.07.2019 р. №822, якою передбачено підвищення мінімальної тарифної ставки педагогічних працівників до трьох прожиткових мінімумів);

**8 млрд грн** - надходження місцевого акцизу на пальне;

**Увага! Тепер місцеві бюджети на постійній основі отримуватимуть до загальних фондів надходження частини акцизу на пальне**

**5,9 млрд грн** - дотація на утримання закладів освіти та охорони здоров'я (запроваджено формульний розподіл цієї дотації між бюджетами громад);

**5 млрд грн** – плата за землю Укрзалізниці (відхилено запровадження пільг для земель залізниць до законопроекту №4101-д);

**9 млрд грн** – не будуть вилучатися кошти заборгованості за середньостроковими позиками, що виникла кілька років тому через некоректне планування у Мінфіні;

**4 млрд грн** – місцевий акциз з тютюну (відхилено норми про скасування до законопроекту №4101-д);

**7,571 млрд грн** - залишаться в бюджетах громад завдяки відхиленню рішень про вилучення на користь районних бюджетів: 3% ПДФО (5,5 млрд грн), 1% рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу, що зараховується за місцезнаходженням (15 млн грн), 3% плати за землю (956 млн грн), 3% єдиного податку (1,1 млрд грн) (відхилено поправку 169 до законопроекту № 4100-д).

Асоціація міст України і надалі буде відстоювати інтереси територіальних громад для забезпечення подальшого зміцнення їх фінансової спроможності, наполягатиме на збереженні важливих для громад ресурсів та попереджуватиме перекладання додаткових повноважень на місцеві бюджети без належного компенсаційного ресурсу.